

Šifra kandidata:

Državni izpitni center

M 0 6 2 5 1 1 1 1

JESENSKI ROK

ZGODOVINA

==== Izpitna pola 1 ====

Sobota, 2. september 2006 / 90 minut

*Dovoljeno dodatno gradivo in pripomočki: kandidat prinese s seboj nalivno pero ali kemični svinčnik.
Kandidat dobi dva ocenjevalna obrazca.*

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila. Ne izpuščajte ničesar.

Ne obračajte strani in ne začenjajte reševati nalog, dokler Vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalna obrazca).

V tej izpitni poli je 25 nalog iz obče zgodovine. Odgovore vpisujte v za to predvideni prostor z nalivnim peresom ali kemičnim svinčnikom. Pišite razločno in čitljivo. **Rešitev nalog v izpitni poli ni dovoljeno zapisovati z navadnim svinčnikom.**

Dobro preglejte ilustrativno gradivo, saj Vam bo pomagalo pri reševanju nalog. Skušajte odgovoriti na vsa vprašanja. Če Vam kakšna naloga povzroča težave, jo preskočite in prihranite za konec.

Ob nalogah je v oklepaju navedeno število točk. Za napačne odgovore ne dobite negativnih točk, točkovani pa so tudi delni odgovori. Pazite na zahteve pri posameznih vprašanjih, saj upoštevamo samo toliko elementov, kot jih je navedeno.

Zaupajte vase in v svoje sposobnosti.

Želimo Vam veliko uspeha.

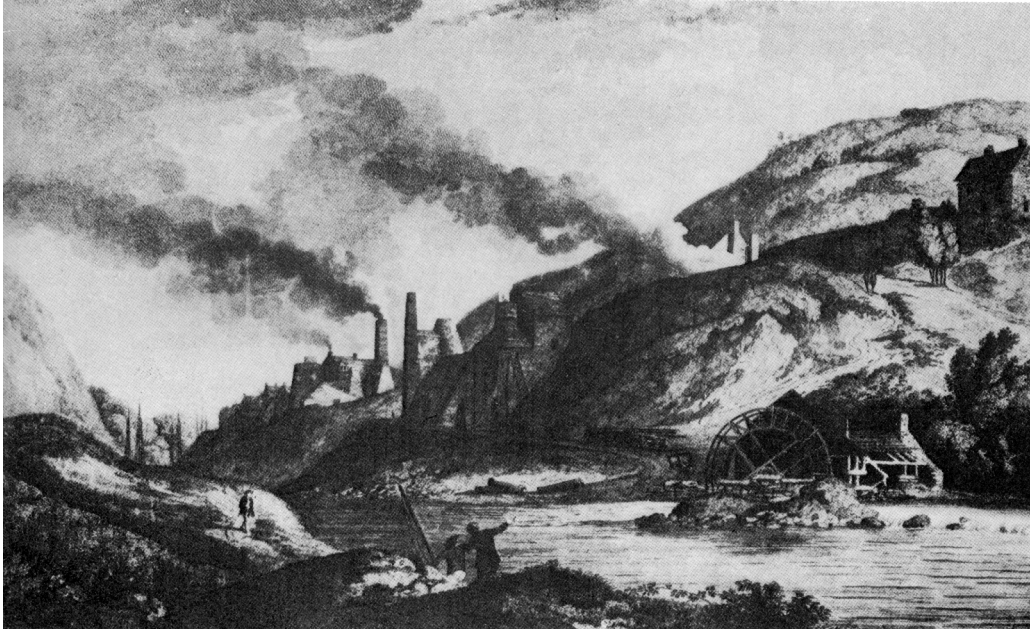
Ta pola ima 16 strani.

INDUSTRIALIZACIJA V 19. STOLETJU

1. V drugi polovici 18. stoletja se je začelo gospodarstvo naglo spreminjati z uvajanjem strojev v proizvodnjo. Industrializacija se je najprej začela v Veliki Britaniji. Navedite tri različne vzroke za začetek industrializacije v Veliki Britaniji.

(3 točke)

Slika 1: Industrijska dolina Severn v Angliji

(Vir: Zgodovina človeštva V/1, Priloga 20 a. DZS. Ljubljana, 1976)

2. Spodnje besede pripadajo izumitelju stroja, s katerim se začne industrijska revolucija.
Kdo je izumil parni stroj?
V katerih dveh dejavnostih so najprej uporabljali parni stroj?

(2 točki)

»Da se ognemo nekoristni kondenzaciji, mora biti posoda, v kateri para deluje na bat, vedno enako vroča kot para sama ... Da dobimo pravo stopnjo uhajanja, se mora para zgoščevati v posebni posodi, ki jo je mogoče ohlajati na tako nizko stopnjo, kot je potrebno, ne da bi to prizadelo valj.«

(Vir: Zgodovina človeštva V/1, str. 260. DZS. Ljubljana, 1976)

3. Katera industrijska panoga se je razvila v Angliji po teh dveh izumih?

(1 točka)

»Vprašanje mehničnega predenja je rešil James Hargreaves, prebivalec Lancashira, ki je bil hkrati tesar in tkalec. Njegov sloveči predilni stroj »spinning jenny« je bil patentiran leta 1770. Duhovnik Edmund Cartwright je leta 1785 patentiral zelo okorne mehanične statve. Gonilno silo so najprej dajale živali, leta 1789 pa je vpeljal parni pogon.«

(Vir: Povzeto po Zgodovini človeštva V/1, str. 254, 256. DZS. Ljubljana, 1976)

4. Najpomembnejša panoga rudarstva je bilo kopanje premoga. Na začetku 19. stoletja so 87 odstotkov svetovne proizvodnje premoga nakopali v Angliji.
Navedite dve dejavnosti, ki sta povečali porabo premoga.

(2 točki)

Slika 2: Angleški rudnik z dnevnim kopom

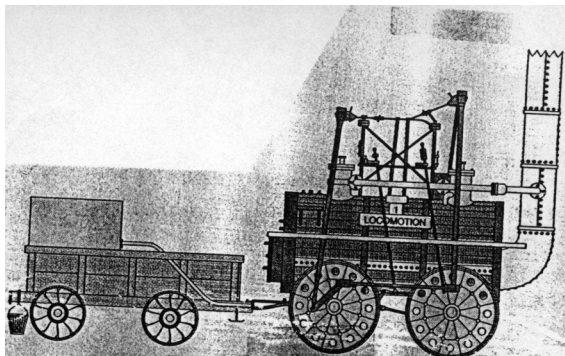

(Vir: Zgodovina človeštva V/1, Priloga 20 a. DZS. Ljubljana, 1976)

5. Pod sliki napišite, kdo je izumil parno lokomotivo in kdo parnik.

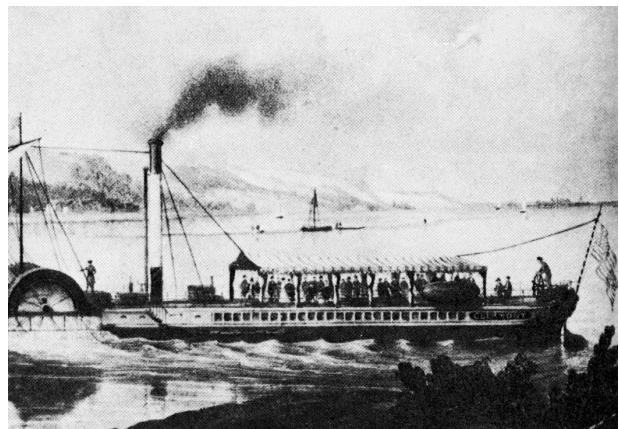
(2 točki)

Slika 3: Ena prvih parnih lokomotiv

(Vir: Oxfordova enciklopedija izumov in tehnologij, Ljubljana, 1997)

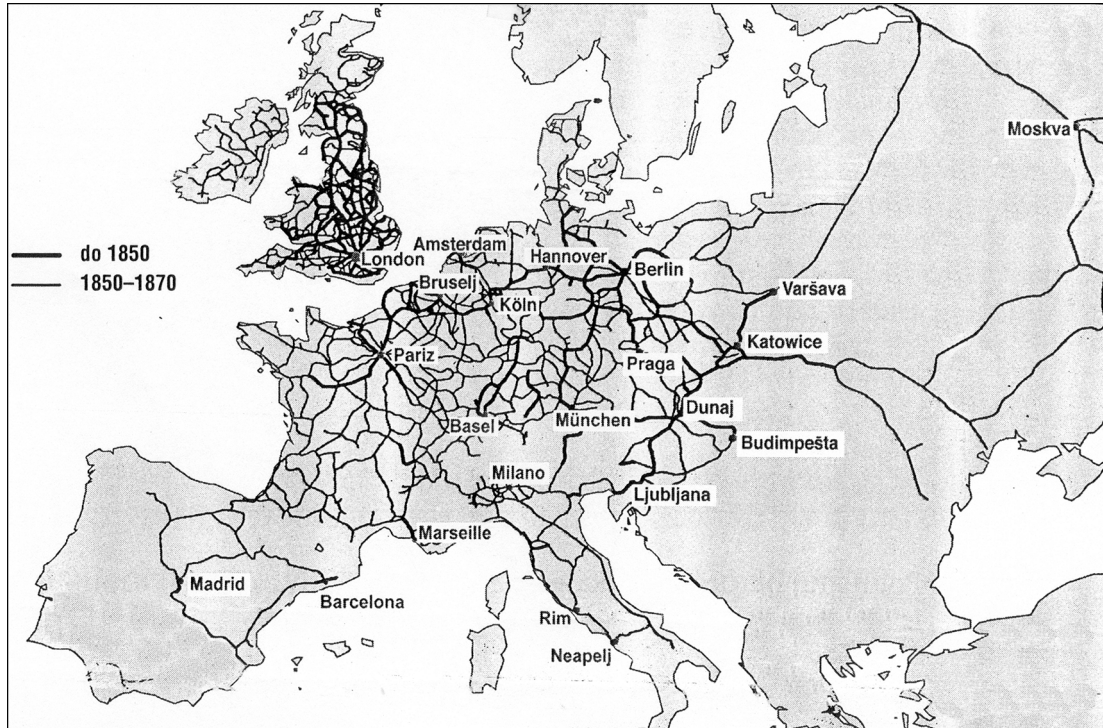
Slika 4: Ladja Clermont pri preizkušnji na Hudsonu leta 1807

(Vir: Zgodovina človeštva V/1, Priloga 20 b. str. 231. DZS. Ljubljana, 1976)

6. Pomagajte si s spodnjo karto in navedite tri države z najgostejšim železniškim omrežjem sredi 19. stoletja.
Razložite dve prednosti, ki ju je prinesla železnica v primerjavi s prejšnjim cestnim prevozom. (3 točke)

Karta 1: Razvoj železniškega omrežja v Evropi

(Vir: Kastelic, A., 2005: Zgodovina 3, Delovni zvezek, str. 74. DZS. Ljubljana)

7. Industrializacija je negativno vplivala na stare gospodarske dejavnosti, nekatere so začele propadati.
Naštejte dve dejavnosti oziroma obliki proizvodnje, ki sta začeli propadati.

(1 točka)

8. Glede na tabelo navedite, v katerem obdobju se je proizvodnja jekla in železa najbolj povečala; katera država je proizvedla največ jekla in železa leta 1875 in v kateri državi se je od leta 1865 do leta 1900 njuna proizvodnja najbolj povečala.

(3 točke)

Tabela 1: Pridobivanje jekla in železa (v 1000 tonah)

	1865		1875		1890		1900	
	Jeklo	Železo	Jeklo	Železo	Jeklo	Železo	Jeklo	Železo
VELIKA BRITANIJA	225	4892	723	6469	3636	8033	5130	9003
ZDA	13	843	396	2056	4346	9353	10382	14009
NEMČIJA	97	882	370	2029	2161	4637	6645	7549
FRANCIJA	41	989	258	1416	566	1970	1565	2714
SVET	419	9099	1900	14102	12096	27630	28727	39599

(Vir: Svetovna zgodovina, str. 496. CZ. Ljubljana, 1976)

9. Industrializacija je povzročila tudi družbene spremembe. Naraščati sta začela vpliv in moč meščanstva in zato 19. stoletje pogosto označujemo kot stoletje meščanstva. Pojasnite dve zahtevi (na družbenem, gospodarskem ali političnem področju) meščanstva v 19. stoletju.

(2 točki)

10. Prve poljedelske stroje so začeli izdelovati v Angliji. Obkrožite črki pred novostma v kmetijski mehanizaciji v prvi polovici 19. stoletja.

(2 točki)

- A plug
- B mehanični žetveni stroj
- C cepec
- D mehanični sejalnik
- E brana
- F kombajn

11. V krajšem razmišljanju opišite delovne in življenjske razmere zgodnjeindustrijskega delavstva. Pri zapisu upoštevajte naslednje elemente: delovni čas, vzroki za različno plačilo delavcem, delovne razmere, stanovanjske in zdravstvene razmere ter odnos tovarnarjev (lastnikov) do delavcev.

(5 točk)

»V Londonu so delali leta 1774 v pretežni večini obratov od šestih zjutraj do osmih ali devetih zvečer. Kakor pravi Sidney Webber, je 'delal angleški delavec leta 1797 običajno 72 ur tedensko: to pa je bil že napredek v primerjavi z letom 1747, ko je morala večina delavcev delati 75 do 80 ur.' ... Leta 1814 pa so v predilnicah bombaža skrčili delovni čas na 74 ur tedensko ...«

(Vir: Kulišer, J., 1959: Splošna gospodarska zgodovina II, str. 601. DZS. Ljubljana)

12. Industrializacija je pri delavstvu v industriji povzročila mnoge negativne posledice. Najprej so se prikazale v Angliji, kjer se je delavstvo prvo odzvalo na svoj slabi položaj. Opišite pojav ludizma in čartistično gibanje ter primerjajte značilnosti obeh nastopov delavstva. (3 točke)

Slika 5: Množica ludistov

(Vir: Oxfordova enciklopedija zgodovine, str. 158. DZS. Ljubljana, 1997)

13. V drugi polovici 19. stoletja so se drug za drugim vrstili izumi, ki so industriji in prometu odpirali nove možnosti razvoja. Navedite dva nova energetska vira, ki so ju začeli množično uporabljati v drugi industrijski revoluciji. Kako so znanstveniki uspešno odpravljali nove tehnične probleme? (2 točki)

14. Zaradi intenzivne gradnje železnic so se potrebe po jeklu povečevale. Stari postopek pridobivanja železa je bil zelo drag, pridobivali so majhne količine jekla, zato je bila cena zelo visoka. V drugi polovici 19. stoletja pa so izumili nove postopke, ki so proizvodnjo jekla močno povečali, pa tudi pocenili.

Navedite, kako se je imenoval stari postopek pridobivanja jekla.

Navedite en nov postopek pridobivanja jekla.

Glede na tabelo navedite, v kateri evropski državi se je proizvodnja jekla po izumu novih postopkov najbolj povečala in v katerem obdobju ZDA prehitijo celotno evropsko proizvodnjo.

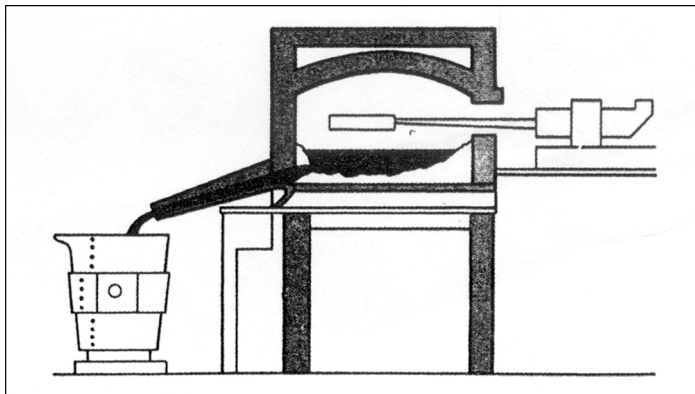
(3 točke)

Tabela 2: Proizvodnja jekla v najpomembnejših industrijskih državah (v tisočih tonah)

Leto	Velika Britanija	Francija	Nemško cesarstvo	Rusija	ZDA
1870	334	84	126	9	77
1880	1316	389	690	307	1397
1890	3636	683	2135	378	4779
1900	4980	1565	6461	2216	11227
1910	6476	3413	13100	3314	28330

(Vir: Grobelnik, I., 1992: Zgodovina 3, str 114. DZS. Ljubljana)

Slika 6: Nova peč za pridobivanje jekla

(Vir: Kastelic, A., 2001: Delovni zvezek za zgodovino, Zgodovina 3, str. 59. DZS. Ljubljana)

15. Izumitelje in njihove iznajdbe povežite v pravilne pare tako, da na črto pred izumom zapišete črko, s katero je označen njegov avtor.

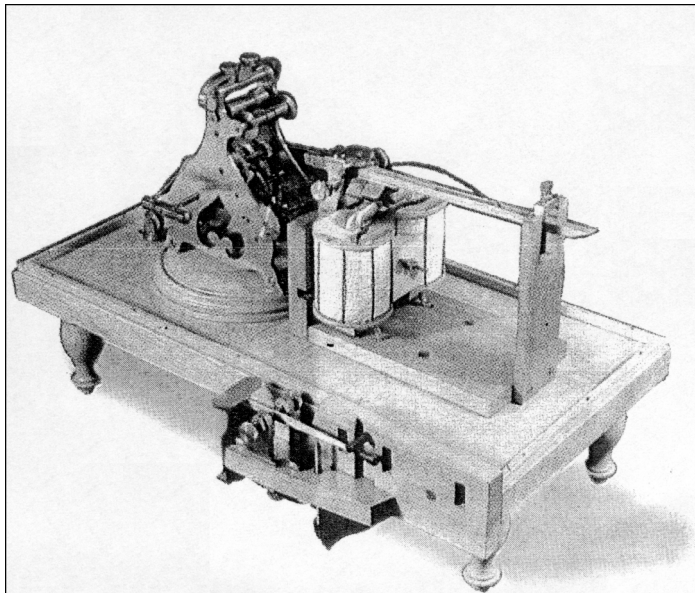
(3 točke)

A Nikolaus Otto	_____	cepitev atoma
B Guglielmo Marconi	_____	avtomobil
C Alfred Nobel	_____	motor z notranjim izgorevanjem
D Werner von Siemens	_____	brezžični telegraf
E Ernest Rutherford	_____	dinamo
F Carl Benz	_____	dinamit

16. Čas novih izumov se je razmahnil na koncu 19. in začetku 20. stoletja. Prinesel je uporabo novih tehnologij in izdelkov, ki so korenito spremenili življenje. Spremenil se je tudi način komuniciranja. Naštete tri izume, ki so prinesli nove načine obveščanja in komuniciranja. Navedite, kako so ti izumi spremenili obveščanje.

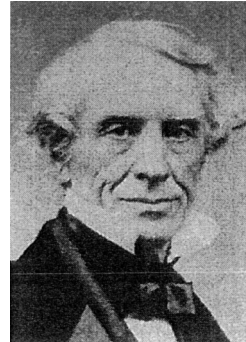
(3 točke)

Slika 7

(Vir: Človek in čas 8, str. 55. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1998)

Slika 8

17. Nagel razvoj znanosti je vplival tudi na druga področja človekovega življenja. Odkrili so povzročitelje nekaterih zelo nevarnih bolezni in cepivo proti njim, s katerimi so omejili razsežnost številnih epidemij.

Navedite dve odkritji v medicini, ki sta omogočili zdravljenje do tedaj neozdravljivih bolezni.

(2 točki)

18. Spreminjati se je začela tudi organizacija proizvodnje. Manjša podjetja so propadala, večja so se med seboj povezala in nastala so velika monopolna podjetja.

Opišite značilnosti naštetih monopolnih podjetij.

(3 točke)

KARTEL

TRUST

KONCERN

19. Zelo opazno spreminjanje gospodarske podobe Evrope 19. stoletja je povzročilo dosti hitrejšo rast prebivalstva kakor kjer koli drugod po svetu.
Navedite tri dejavnike, ki so prispevale k hitri rasti prebivalstva.
Kakšne rešitve omejevanja prebivalstvene rasti je Robert Malthus predlagal v Eseju o populacijskih načelih?
Razložite, zakaj so se vasi začele prazniti.

(4 točke)

20. Industrijska družba je prinesla s sabo korenite družbene spremembe. Z rastjo industrije, trgovine in bančništva se razvije močan sloj meščanstva.
Glede na besedilo navedite dve skupini meščanstva in vsaki od njiju pripišite njune pripadnike (poklice).

(2 točki)

»Meščani niso bili enoten razred, temveč konfiguracija različnih družbenih skupin. Meščanskost naj bi torej v prvi vrsti pomenila kulturo, nekakšen kulturni habitus, skupno priznavanje določene-ga načina mišljenja in vedenja. Ta kultura je bila kar najtesneje povezana s samorazumevanjem premoženja in izobrazbe. Omenjena socialna konfiguracija se je približno ujemala s privilegirano volilno pravico v mestih in trgih po letu 1861 ...«

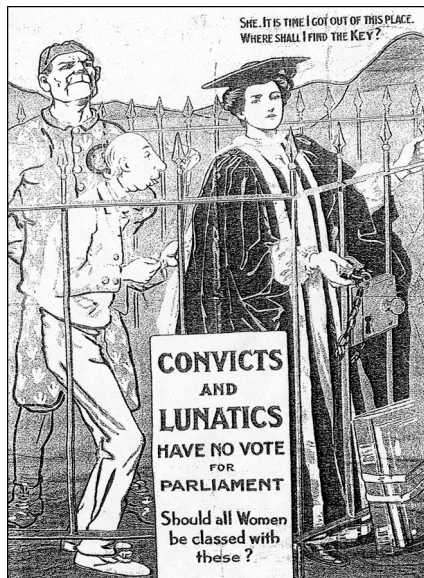
(Vir: Cvirn, J., Studen, A., 2004: Zgodovina 3, str. 96. DZS. Ljubljana)

21. V industrijski dobi se je izoblikoval tudi močan delavski razred, ki se je v drugi polovici 19. stoletja začel organizirano bojevati za svoje pravice.
Navedite ime in kraj ustanovitve prve mednarodne delavske organizacije. (1 točka)
22. Delavsko gibanje kot politična manifestacija delavskega razreda si je prizadevalo za pravično ureditev delavskega vprašanja, po spremembi družbenih in gospodarskih odnosov.
Obkrožite črki pred pravilnima odgovoroma. (2 točki)
- A Do prvih delavskih bojev je prišlo v prvi polovici 19. stoletja v Angliji, Franciji in nemških deželah.
 - B Predstavniki utopičnega socializma, ki so iskali rešitve družbenega položaja delavstva, so bili Saint Simon, C. Fourier, K. Marx in F. Engels.
 - C Robert Owen je videl glavnega sovražnika v fevdalni družbi in je nameraval premagati plemstvo tako, da bi delavci sami ustanovljali in vodili tovarne.
 - D Komunistični manifest je postal programsko besedilo delavskega razreda ter je nakazal pot v revolucijo in brezrazredno družbo.
 - E Delavski sindikati so se postopoma uveljavili kot zakoniti zastopniki delavcev, ki so se v parlamentih posameznih držav uspešno bojevali za politične pravice delavcev.
23. Ob koncu 19. stoletja so gospodarske in politične velesile strmele k svetovni nadvladi in zato naglo osvajale nove kolonije.
Navedite dve celini, na katerih so evropske velesile ustanovile največ svojih kolonij. (1 točka)

24. V drugi polovici 19. stoletja so nastala tudi gibanja za enakopravnost žensk. Kako se imenujejo bojevnice za ženske pravice v Angliji? Za katero politično pravico so se bojevale?

(2 točki)

Slika 9

(Vir: Velika ilustrirana enciklopedija. Zgodovina 2, str. 167. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1984)

25. Mnogi izumi, povezani z industrijsko revolucijo, so spremenili vsakdanje življenje ljudi. S številkami od 1 do 6 naredite pravilno časovno zaporedje spreminjanja življenja ljudi, povezano z novimi izumi.

(3 točke)

- _____ začetek uporabe mehaničnih statev
- _____ prvi polet z letalom bratov Wright
- _____ odprta prva železniška proga
- _____ pojav prvega avta na cesti
- _____ vožnja prvega parnika v ZDA
- _____ v Parizu odprt prvi kino